

Od korisne do beskorisne i ponovo korisne? Obrasci vrednovanja dece koji se pojavljuju
– V. Zelizer (pripremila: Teodora Živojinović SO22/21)

PRVI SLAJD - *Granice tržišta i specifičnost dečjeg novca*

U periodu između 1870-ih i 1930-ih, vrednost američke dece je preobražena - ekonomski beskorisno, ali emotivno neprocenljivo dete dvadesetog veka istisnulo je korisno dete iz devetnaestog veka. Detinjstvo je sentimentalizovano u svim društvenim klasama, a dete je postalo „sakralizovano” i izdvojeno iz sveta rada i tržišta.

Reformatori su se zalagali da se deca uklone sa tržišta rada i zaštite od ulice, iako su se tome protivili zagovornici „produktivnog detinjstva”. Ipak, ekonomska uloga deteta nije nestala, već se promenila: dečji rad i novac počeli su da se povezuju pre svega sa obrazovanjem i moralnim vaspitanjem, a ne sa stvarnim doprinosom (npr. kućni poslovi ili džeparac).

Pošto se dete smatralo emocionalno neprocenljivim, njegovo novčano vrednovanje postalo je moralno problematično i komplikovalo je pravne i društvene prakse (npr. odštete, osiguranje, usvajanje). Tako nastaje paradoks: iako se porodica shvata kao sentimentalna institucija suprotna tržištu, novac ipak ulazi u odnose vezane za decu, ali sa snažnim simboličkim i emotivnim značenjem.

Ovaj proces pokazuje da tržište i novac nisu potpuno autonomni, već se prilagođavaju društvenim, moralnim i „sakralnim” vrednostima. Zbog toga se ekonomska vrednost deteta (npr. kod usvajanja ili smrti) ne određuje samo utilitarnim kriterijumima, već i sentimentalnim merilima.

Deca su zato posebni ekonomski akteri, utoliko što njihov rad služi pre svega vaspitanju, a ne produktivnosti; džeparac ne zavisi od učinka već od roditeljskih normi o prikladnom odnosu prema detetu. U 19. veku ekonomska i sentimentalna vrednost deteta bile su povezane, dok u 20. veku sentimentalna vrednost postaje dominantna.

DRUGI SLAJD - *Kriza „beskorisnog” deteta*

Prelazak sa ekonomski korisnog na ekonomski beskorisno dete bio je postepen i neujednačen proces. I danas ekonomska vrednost dece postoji u određenim kontekstima: u ruralnim sredinama, u ilegalnim aktivnostima (npr. prostitucija, pornografija, trgovina drogom), ali i u profitabilnim oblastima poput dece glumaca i modela. Za većinu dece tržište rada je ipak ograničeno na povremene i slabo plaćene poslove.

Savremeni autori različito tumače „problem detinjstva”. Neki autori, poput Norton Grab i Marvin Lazerson, smatraju da postoji protivrečnost između privatne i javne vrednosti dece: roditelji su altruistični prema sopstvenoj deci, ali ne podržavaju dovoljno javne programe za svu decu. Drugi govore o rastu neprijateljstva ili straha prema deci u društvu (poput V. Pakarta).

U savremenom društvu naglašava se potreba da se deca ranije pripreme za svet odraslih, ali to često vodi njihovom uključivanju u rizična ponašanja (npr. prerani seksualni odnosi ili droga). Neki autori kritikuju i izolaciju dece u svet konzumerizma, koji produbljuje jaz između dece i odraslih. Zbog toga se javlja kritika koncepta „ekonomski beskorisnog deteta”. Istraživači ističu da umereni rad i stvarna odgovornost mogu imati pozitivne socijalne i psihološke efekte: razvijaju osećaj vrednosti, odgovornosti i pripadnosti zajednici. Problem nije rad sam po sebi, već eksploatacija.

Ove rasprave dovode i do pitanja da li su postojeći zakoni o dečjem radu i dalje adekvatni, jer su retko preispitivani, uprkos promenama u društvu i shvatanju detinjstva.

TREĆI SLAJD - *Povratak „korisnog deteta-domaćina”*

Na prelasku iz veka u vek, sukobljena su dva shvatanja detinjstva, ali ovog puta reformatorska grupa predlaže selektivno povećanje korisnog učestvovanja dece u produktivnim aktivnostima (poput odraslih), dok se tradicionalisti drže progresivističkog ideala odvojenog, porodičnog domena za decu. Na primer, između 1970. i 1980, proporcija dece mlađe od šest godina čije su majke zaposlene porasla je na više od 40 odsto. Zaista, udate žene sa decom ispod tri godine stupaju na tržište rada brže nego ma koja druga grupa.

Tradicionalisti, koji tvrde da podržavaju prava žena, uznemireni su zbog toga što se majke odriču nekadašnjih obaveza. Polakov Suranski sugerše da oslobađanje žena često dovodi do ugnjetavanja i „komoditizacije”, „do zgodne zamisli o detetu kao robi koje se treba usloboditi i poveriti na čuvanje bezličnim ili neadekvatnim institucijama za staranje o deci”.

Porodice nesumnjivo postaju manje, a žene odlažu rađanje dece, nekad sve do svojih tridesetih godina. Pa ipak, malobrojni su bračni parovi koji ostaju bez dece. Svojevoljno rađanje je pokazatelj postojane emocionalne vrednosti dece za roditelje. U dobu usavršenih kontraceptivnih sredstava, kako navodi K. Degler, današnja zainteresovanost porodica za decu može se s pravom smatrati većom nego u vreme kada je mogućnost nemanja dece bila mnogo manje izvodljiva.

Međutim, čak i ako se može sumnjati u emocionalno umanjivanje vrednosti dece, sasvim je moguće da se događa ozbiljno prevrednovanje njihove instrumentalne vrednosti. Prema stručnjacima, malo je verovatno da će se zaposlene majke ponovo pozabaviti vođenjem domaćinstva sa punim radnim vremenom. Pored toga, porast stope razvoda doveo je do dramatičnog povećanja broja dece koja žive u jednoroditeljskim porodicama, najčešće sa svojim majkama.

ČETVRTI SLAJD - *Izazovi i pregovori u praksi*

Nova ideologija ravnopravnosti u porodičnom životu može nadalje doprineti transformisanju dečje vrednosti. K. Degler predviđa opstajanje napetosti između interesa porodice i interesa

žena. Tamo gde se ženski pokret zalagao za ravnopravnost, porodica je, istorijski gledano, poricala ili nije priznavala jednakost. Hijerarhija je preovladavala među očevima, majkama i decom. Ali vrednosti se menjaju, i uspostavljena hijerarhija porodičnih uloga može se srušiti sa jednom novom ideologijom saradnje između muža, žena i deca. Nestanak žene-domaćice sa punim radnim vremenom može stvoriti „muža-domaćina” i „dete-domaćina” sa skraćenim radnim vremenom. Kao glavni primer navodi se Elionor Berman, koja je nakon razvoda i povratka na posao s punim radnim vremenom reorganizovala domaćinstvo. Njena deca su preuzela ozbiljne obaveze (kupovinu, čišćenje, kuvanje). Ispostavilo se da su deca sposobnija nego što roditelji misle i da im preuzimanje odgovornosti često prija, jer se osećaju kao važni članovi zajednice.

Ipak, u praksi nije lako promeniti način podele kućnog rada. Istraživanja pokazuju da, iako sve više žena radi van kuće, kućni poslovi i dalje uglavnom ostaju njihova obaveza. Muževi i deca ponekad pomažu, ali samo povremeno. Često su upravo muškarci ti koji se opiru većem učešću u kućnim poslovima, pa to može izazvati i sukobe u braku. Što se dece tiče, o njihovom doprinosu kući ima veoma malo istraživanja. Većina studija o porodici fokusira se na rodne nejednakosti i na probleme zaposlenih majki, dok se deca uglavnom posmatraju kao pasivni posmatračii. Postojeći podaci čak pokazuju da deca zaposlenih majki često ne povećavaju mnogo svoj doprinos u kući, već ponekad slede očev primer i opiru se kućnim obavezama.

U popularnim časopisima ipak se sve više govori o potrebi da se ponovo pregovaraju porodična pravila. Savetuje se da porodica funkcioniše kao zajednica u kojoj svi članovi doprinose, posebno kada roditelji imaju mnogo obaveza.

Promene u kućnim obavezama pokreću i pitanje džeparca. Deca često smatraju da je novac koji dobijaju premali, naročito zbog rasta cena. Ipak, njihove mogućnosti da same zarade novac su ograničene, jer maloletna deca retko mogu da rade. Zato uglavnom zavise od roditelja.

PETI SLAJD - Zaključak

Roditelji imaju različite stavove o tome da li decu treba plaćati za kućne poslove. Mnogi se protive ideji da se porodične obaveze pretvore u nešto što se plaća, jer smatraju da deca treba da pomažu bez novčane nagrade. Zbog toga se u mnogim porodicama pravi razlika između svakodnevnih kućnih obaveza (koje se ne plaćaju) i posebnih poslova (za koje deca mogu dobiti novac). Na kraju, tekst zaključuje da se uloga dece u porodici menja. Ranije se smatralo da što su deca emotivno vrednija roditeljima, to je manja njihova praktična korist u domaćinstvu. Danas se sve više razmišlja o tome da deca mogu biti i voljeni članovi porodice i korisni učesnici u njenom funkcionisanju. Ipak, autor naglašava da to nije dovoljno rešenje za probleme zaposlenih roditelja. Potrebne su i šire društvene mere i socijalna politika koja će pomoći porodicama sa decom.